

"הגדה המערבית" - ארץ בעילום שם / נתן אלתרמן

1

הדיונים הרווחים כיום בציבורנו בענין "עתידה של הגדה המערבית" - ואני מתכוון כאן לדיון הציבורי ולא לעמדת הממשלה שהחליטה, בצדק, להימנע בינתיים מהכרזות בענין זה – הולכים ולובשים גוון משונה. גוון זה עיקרו בכך שאנו דנים בענינו של שטח זה כמעט רק מצד המעמסה ש"החזקתו" עשויה להטיל עלינו. גישה זו, הרואה קודם-כל לא את חבל-הארץ הזה עצמו, ומשמעותו ההיסטורית לגבינו, אלא את הבעיה הכרוכה בו, מחמת האוכלוסיה הערבית שהוא עשוי להוסיף על המיעוט הערבי במדינה - גישה זו היא הקובעת גם את רוב הפתרונות המוצעים לציבור בענין זה והפתרונות עיקרם הפרדתו האדמיניסטרטיבית או הפוליטית של איזור זה מן המדינה. ההצעות הן שונות ורבות. רק דבר אחד נעדר מעמדתנו כלפי שטח זה: העובדה הברורה והמוחלטת שכינוי זה "הגדה המערבית" הוא למעשה פסבדונים של נחלת-אבות המסמלת את העמוקים בקשריו של העם היהודי עם ארץ-ישראל.

2

בתוך הפתרונות המוצעים על-ידינו משתלבת גם נימה של בקשת צידוק למציאותנו בשטח שהיה שייך לארץ שכנה. משום כך כדאי אולי להזכיר – לענין שייכותו הירדנית הקודמת של חבל-ארץ זה - כמה עובדות-יסוד שאנו מסיחים דעתנו מהם, ואני מסכם אותן כאן במלים ספורות כפי שנזדקרו לעיני לאחר דפדוף בספר אלמנטארי של תולדות המזרח-התיכון שנתפניתי אליו לשם ריענון הזכרון. עובדות אלו, אולי כדאי שנבליט אותן יותר אף בהסברה כלפי חוץ, לעומת הכרזותיו של המלך חוסיין, שהוא רואה את הגדה המערבית שבידי ישראל כיום כ"חלק לא נפרד מן המולדת הערבית הירדנית".

ובכן, "הגדה המערבית" הזאת סופחה למעשה סיפוח שרירותי לממלכת-ירדן רק אחרי מלחמת-העצמאות של ישראל. בשנת 1950 כונן המלך עבדאללה בית-נבחרים משותף לשתי הגדות לאישור הסיפוח, וכבר אז הודיעה ישראל, בפי דובר רשמי, כי היא רואה צעד זה כמעשה חד-צדדי. בריטניה הכירה אמנם בסיפוח והודיעה כי תנאי הברית שלה עם ירדן חלים אף על "הגדה", אך מעניין כי לא רק ממשלת ישראל אלא אף הליגה הערבית לא הכירה בכך ומצרים אף הציעה להוציא את ממלכת-ירדן מן הליגה בשל צעד זה.

עובדות אלו כדאי להבליטן, כאמור, בהסברה כלפי חוץ, אך כאן הנני מתכוון בעיקר כלפי עצמנו. עלינו להיזכר ולדעת כי לא רק מבחינה היסטורית, אלא גם מצד ליגאליסטי פשוט, אין שייכותה הירדנית של הגדה המערבית אלא שייכות מעורערת ופיקטיבית, ומבחינת הוותק היא תופעה חדשה אף יותר ממדינת ישראל שקמה לפניה.

הבעיה הדמוגרפית שהגדה המערבית מעמידה לפנינו - כלומר תוספת האוכלוסיה הערבית העשויה להקטין את ההבדל בין הרוב היהודי והמיעוט הערבי בישראל - היא בראש-וראשונה פרי כשלוננו ההיסטורי של העם היהודי שהחמיץ עשרים שנים גורליות ששיוועו לעליה. מבחינה זו כאילו חשף נצחון צה"ל במלחמה זו חישוף בולט ומר את תבוסתה של התנועה הציונית אשר הגשמת המטרה המדינית - הקמת מדינת ישראל - עוררה אותה לא להתמודדות עם חובותיה אלא להתמודדות עם סיסמותיה כדי לעקמן ולהקהותן בפירושים שניטלו מהן כל תוכן מחייב. תבוסה ציונית זו היא המעמידה כיום את מדינת ישראל, לגבי שמירת פירות הנצחון הצבאי, לא רק מול לחץ המעצמות אלא גם מול בעיה חריפה של חוסר עתודות לשמירת הרוב היהודי במדינה. מבחן זה של העם בישראל ובגולה הוא הצריך להיות נושא ראש-וראשון לדיון הציבורי כיום, הוא ולא לחץ המעצמות שכושר-עמידתנו בפניו הוא אולי רב מן המשוער.

שעה שבן-גוריון אומר, בשיחה שנתפרסמה בימים אלה, כי יש להציע ליושבי הגדה המערבית משא-ומתן של על אבטונומיה, איני יודע אם הוא כולל בתחום זה של "הגדה" גם את חברון ובית-חם, למשל. ייתכן כי לגבי איזור זה כלולה עמדתו המוצהרת בדברים שאמר בענין ירושלים ו"סביבותיה", הצריכות להישאר בידינו לעולם. אך בין הצעות והרהורים שאתה מוצא כיום בעתוננו אתה קורא גם דברים משונים על "הקמת מדינה ערבית עצמאית במרכז הארץ וברצועת עזה, מדינה עצמאית עם בית-נבחרים ועם דגל העשויים לספק צורך עמוק של הפלשתינאים ולתת להם אזרחות מכובדת בעולם הערבי". בהצעות אלו חסרים אפילו הסייגים הקובעים שעניני ההגנה והחוץ של "השטח האבטונומי" יהיו בידי מדינת ישראל. אך לא סייגים אלה הם עיקר. העיקר הוא שבמקום לקבוע ברורות בתודעתנו ובתודעת הציבור בעולם כי רעיון המדינה הערבית העצמאית, לפי תכנית החלוקה, שבק-חיים עוד בשעת הפלישה הערבית בתש"ח, ולא כל שכן עכשיו (כפי שהכרזנו בענין קווי-שביתת-הנשק), - אנו חוזרים וקובעים בתודעתנו ותודעת העמים שאנו כאילו מסכימים מראש למעמד מיוחד לשטח זה של "הגדה המערבית", בלי לשים אל לב שיש בכך, למעשה, ויתור מראש על התמזגות אינטגרלית עם חבל-ארץ, המגלם, סמלית ומוחשית, את משמעות קיומנו הלאומי ההיסטורי.

אשלב כאן הערת-ביניים קצרה בענין מה שמדובר אצלנו על דרכי פתרון של שאלת החזקתנו בסיני, אף כי בו קובעות לא בעיות האוכלוסיה, אלא אך ורק הלחץ הפוליטי החיצוני. גם כאן אולי כדאי להבליט קבל עולם כי השתייכותו של חצי האי סיני למצרים אינה בשום פנים חלק מתולדות הערבים, אף לא בעבר הקרוב. שייכות זו היא פרי הסדרים מדיניים מתחלפים בין מעצמות זרות ולערבים לא היתה יד ולא דעה בענין זה. הגבול בין סיני ובין ארץ-ישראל נקבע במשא-ומתן בין בריטניה ובין האימפריה התורכית לאחר אולטימטום בריטי לשולטן עבדול חמיד, ואף לאחר קביעת הגבול עוד היה, כידוע, משא-ומתן בין הרצל ובין הבריטים על התישבות יהודית בצפון-סיני. קשריו של חצי-האי סיני עם מצרים של היום הם קשרים פורמאליים גרידא, שאין בהם אפילו יסוד של

מציאות אתנית, ואילו מבחינה היסטורית ברור ההבדל בין שייכות מצרית זו של סיני ובין קשריו עם עברו של ישראל, קשרים שהם חלק לא-נפרד מן המורשה התרבותית העולמית. דבר זה ראוי אולי אפילו להדגיש, ולו רק לשם הקוריוז בלבד, לפני שליטי ברית-המועצות העמלים היום כל-כך להגיש שי לאמא רוסיה לכבוד יובל החמישים של המפכה, את הגדול בשקרים הבינלאומיים ולתבל את השי הזה במיטב הסממנים של שנות ההסתאבות, עד כי רק נצחון צה"ל מנע בעדם מלכלול בתוך התשורה הארוזה גם מנה של רצח עם. שעה שברית-המועצות יוצאת מכליה כדי שחצי-האי סיני יהפך שוב למקום היערכות של צבא מצרים נגד ישראל, כדאי אולי שהיא תדע שאם היא מתאמצת כיום לשוות לעמדתה זו, לפחות למראית-עין, גוון של עשיית צדק ורדיפת שלום, הרי היא עושה זאת רק מפני שעקרונות הצדק והאמת והשלום נעשו דבר שהחברה האנושית אינה יכולה בלעדיהם כיום, לפחות ככסות, ודבר זה מקורו בכך שפעם עמד עם ישראל מול אחד ההרים שבחצי-האי הזה עמידה שהיתה ראשית לקורס קצר אשר עשרה תאזיסיים שלו, הקרויים עשרת-הדברות, קבוע עקרונות-צדק אלה בצורה שהעולם לא ידע נעלה ועזת כוח ממנה.

6

שעה שאתה נוסע ועובר על פני הגדה המערבית אתה רואה תמרורי-אבן בצדי דרכים ועל גביהם כתובות-ההדרכה לתיירים כגון: To Jericho, the oldest city in the world או Ancient Shiloh – כך באנגלית ובערבית. כל המלאכותיות "הירדנית" של חבל-ארץ זה בולטת ומשוועת מתוך לוחות-אבן אלה שהיו עלולים להיהפך למצבות-זכרון לעם ישראל אילו עלה חפצם של שליטי ערב בידיהם.

זרות זו מזדקרת לפניך גם במרכזה של חברון, למשל, שעה שאתה עובר על פני תמרור אבן שבו חרותה כתובת הדרכה: Tomb of Abraham – באנגלית ובערבית. זהו תמרור איתן, יצוק, חצוב. ואילו סמוך לו קבע מישהו מחיילנו מוט ועליו פחית צהובה עם כתובת משוחה בצבע: "אל מערת המכפלה". כשאתה רואה שני שלטים אלה, זה בצד זה, אתה חש, כי השלט הראשון, אף שהוא אבן ומעשה-חרט של קבע, הוא נלעג ותלוש לעומת המלים הנצחיות "מערת המכפלה", אף כי הן כתובות לפי שעה על גבי פחית עלובה. למרבה הפאראדוקס עלינו לשנן דבר זה לא רק באזני זרים אלא גם לעצמנו כדי שנדע, כי אם יש משמעות עמוקה, אנושית ולאומית, לשיבת-ציון, הרי כאן "בגדה המערבית" היא מקבלת תוכן שאין למעלה ממנו. זאת עלינו לזכור הן למול לחץ המעצמות והן למול בעיותינו אנו בחבל-ארץ זה. עלינו לפתור אותן, על אף כל סיכון ומעמסה שבעית האוכלוסים מעמידה לפנינו, והפתרון צריך להיות אנושי ונכון ופותר שיערי שלום ורווחה. כל מאמץ, הן של ממון והן של עליה - שבלעדיה לא יושג דבר זה - שווה את התכלית הזאת. כל פתרונות אחרים של הפרדה ושל יצירת מדינה שכנה וכדומה פירושם ויתור על חבל-ארץ שקשריו עם תולדות העם הם קשרי עורקי-חיים. זאת עלינו להביא בחשבון, כל שעה שבעית "הגדה המערבית" עולה על הפרק הן בדיונינו-אנו והן בזירה הבינלאומית, שמאבקנו בה הוא אך בשלבי הראשונים.

23.6.1967